

ունց իր ծանրութիւնն ու գոյացութիւնը կորսնցնելու, մագնիսական ձգողութեան տակ ընկնող մետաղները մագնիսութիւն կ'առնեն ու մագնիսական լոյս կը հանեն. մաքուր ջուրը կը լուծուի, և այլն: Եւ գիւտով այնչափ մեծցաւ Ս յղթային անուան որ Ստլանտեան ուկրաինայի թափող գետերէն մէկուն անունը Ս յղթա դրին, և ինքը ամէն մեծամեծաց սիրելի եղաւ: Սոնափաթէն անանկ մեծ համարումուներ աս երեւելի մարդուն վրայ, որ սիւնակին գիւտը լսելով՝ մրցանակ մը խոստացաւ 60,000 Ֆրանքի ան մարդուն որ ելքտրական ու մագնիսական ուսմունքը Ֆրանքլինին ու Ս յղթային չափ առաջ տանի. վերջը ասպետութեան պատիւ տուաւ Ս յղթային, ու Ստալայի թագաւորութեան կոմս ու խորհրդական անուանեց:

Հասակաւ բարձր ու գեղեցիկ էր Ս յղթա. միտքը սուր ու բարակ, քաղցրաբարոյ, բարեպաշտ ու սրտոտ: Հարստութեան ու գովասանքներու մէջ խոնարհ եղաւ. և ազատութեան, խռովութեանց ու շողջորթութեան գարուն մէջ անարատ: Եւ ատ ճամբորդութիւններ ըրաւ Ստալիա, Վերմանիա, Ղազդիա ու Նիգդիա, և ամէն տեղ մեծ պատիւ գտաւ: Եւորէն Ստալիա դառնալով, Սոմարտիայի մէջ գետնախնձորի մշակութիւնը ինքը խոթեց, որով աղքատաց շատ օգտակար բան ըրաւ:

1827ին մարտի 5^Է Ս յղթային վերջի որը եղաւ Վրոմոյ քաղքին մէջ. ուր մեծամեծները փառաւոր թաղումը ին իրեն, ու ետքը շատ յիշատակներ կանգնեցին. ասոնց մէջ ամենէն փառաւորը Վրոմոյի մէջի արձանն է Վարրալայի ագնիւ մարմարիոնէ՝ 6 կանգուն բարձր, որ 1834ին սկսաւ փորուիլ, ու չորս տարիէն ետքը լմնցաւ:

ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ

Չինաց Գարնան Դարձին Կահէսը:

ՎԱՐՆԱՆ սկիզբը կը ժողովուին քառասուն ծեր երկրագործք ինքնակալին օգնելու համար գարնան հանդէսը բանալու, և պատրաստելու հինգ տեսակ սերմանելու հունտերը, որ են ցորեն, բրինձ, բակլայ, և մեծ ու պզտիկ կորեակ:

Ինքնակալը հանդիսի հագուստով կ'երթայ իր պալատականներովը որոշուած տեղը (ըստ Չինաց Վէնո) որ արտավարի չափ տեղ է, գարնան զոհ մը ընելու Ստուծոյ, որ ընդունին երկնքէն առատութիւն և բերքերուն պահպանութիւն: Օոհէն վերջը կ'ինջնայ իր իշխաններովը և դատաստանարանին ինք ոստիկաններովը. իշխաններէն շատը կը բերեն տուփեր որոնց մէջ դրած են ցանելու սերմերը: Եւրբոր ամէնքը մտադրութեամբ լուռ կը կենան, ինքնակալը կ'առնէ արօրը և քանի մը աւօս կը բանայ. իշխանները և ինք ոստիկանները կարգաւ կ'ընեն նոյն գործողութիւնը ինքնակալէն վերջը, որ կը ցանէ հինգ տեսակ հունտերէն. քառասուն երկրագործներ ալ կը լմնցնեն հերկելը և ցանելը բոլոր այն արտավարը:

Բայց շատ մեծ հանդիսով կը կատարեն Չինացիք այս երկրագործական տօնը. բոլոր արքունեաց մանտարիները, ծիսարարները, և դատաստանի ուրիշ պաշտօնեաները, օրը լուսնալուսն պէս պալատէն կ'ելլեն զոհին ներկայ գտուելու: Օոհէն ետեւ տասը հոգի առաջին կարգի՝ սպաներէն՝ պահպանութեան համար ինքնակալին չորս դին կը կենան. որ կը հանէ հանդիսի զգեստները, ասանկ ալ իշխանները և մեծամեծները որ պիտի ցանեն: Եւրբորդապետը, մեծ նախարարները և մէկալ պաշտօնեաները կը ժողովուին արտավարին մէջտեղը. չորս պատուաւոր ծերեր, տասնչորս երգիչներ, երեսունըվեց երաժիշտներ, քսան գեղացիներ յարգեայ գլխարկ-

ներով, և ձեռքերնին բռնած աշխատանաց զանազան գործիքներ, կարգաւ կը կենան, արտին աջ ու ձախ կողմը, այսպէս նաև յիսուն գրօշակիրներ, և երեսուն երկրագործներ:

Երբոր երկրագործութեան ժամանակը կը հասնի, առաջին մանտարինը կ'երթայ պալատը կը հրաւիրէ ինքնակալը. երբոր ինքնակալը իշխաններուն հետ հոն կը հասնի, ծխարարներուն նախագահ մանտարինը կ'ըսէ բարձր ձայնով մը. Երբոր առաջ բերէք: Այն կէն ատենական ժողովքին ղլխաւորը, երեսը գէպ ի հիւսիս ծրնկան վրայ եկած կը մատուցանէ ինքնակալին արօրին կոթը և խթանը: Երկու ծեր կը լծեն եզները, և երկու առաջին կարգի երկրագործներ կը բռնեն արօրը. գրօշները ամէն կողմ կը ծածանին, երգիչները կ'երգեն, նուագարանները կը հրնչեն. ինքնակալը իրէք ահօս կը բանայ, ու կը թողու արօրը և խթանը: Այն ատենը իշխանները, մեծամեծները և մանտարինները ամէն մէկը հինգ հինգ ահօս կը բանան. նոյնպէս մեծ սպաները և արքունի իշխանները որոնք որ իրաւունք ունին հանդէսին ներկայ ըլլալու: Այն բանը լմընալէն վերջը, մանտարինները իշխանները, մեծամեծները, ծերերը և երկրագործները, երեսնին հիւսիսային կողմը դարձուցած, ծխապետին ձայնը լսելուն պէս՝ իրէք անգամ ծրնկան վրայ կուգան, և ճակատին գետինը կը զարնեն խոնարհութեամբ՝ մեծափառ ինքնակալին շնորհակալ ըլլալու:

Ինքնակալը՝ պալատը դառնալու համար փառաւոր կառք մը կը հեծնայ, առջևէն երաժիշտներու և երգիչներու դասեր, և ամէն պալատականները չորս զին շարուած: Երբ օրը ամէն նահանգներու մէջ, իւրաքանչիւր քաղաքին քաղաքապետը կ'ելլէ իր պալատէն՝ առջևէն տանել տալով իրեն նշաները և անհամար փառած ջահեր, զանազան երաժշտական ձայներով, ինքն ալ ծաղկրներով պսակուած. իր ետևէն կը տանին կերպասով զարդարած դեսպակներ,

որոնց մէջ կը դնեն երկրագործութեան գուտ ընող՝ այսինքն ծաղկեցրնող մարդկանց կերպարանքները: Նամբաները կերպասներով կը զարդարեն. և իրար մէջ որոշուած հեռաւորութեամբ տեղ տեղ յաղթական կամարներ կը շինեն և կանթեղներ կը կախեն: Այն տարի քաղաքապետները կը ծանուցանեն ինքնակալին իրենց երկրին մէջի երեւելի երկրագործին անունը, չէ թէ միայն երկրագործութեան արուեստին մէջ անուանի գտնուելուն համար՝ հապանաւ առաքինութեանց և բարեպաշտութեան մէջ. քաղաքապետին վրկայութեամբը ինքնակալը կը պատուէ աս երկրագործը և պատուոյ անուամբ մանտարիններուն ութերորդ կարգը կ'անցընէ, որով այն երկրագործը իրաւունք կ'ունենայ մանտարինի զգեստ հագնելու, քաղաքապետին այցելութեան երթալու, անոր ղիմացը նստելու, և անոր հետ չայ խմելու. թող ուրիշ ընկերութեան մէջ առած պատիւները. երբոր մեռնի՝ իրեն աստիճանին յարմար յուղարկաւորութիւն կ'ընեն և անունը կը գրուի նախնեաց սրահին մէջ և տեղութեան լաւ ծառայողներուն կարգին մէջ:

Այս ալ պէտք չէ մոռնալ որ ինքնակալը՝ և անոնք որ մասնակից պիտի ըլլան այս երկրագործական մեծ տօնին, իրէք օր առաջ պահք պահելով պատրաստութիւն կը տեսնեն զոհին, զոր կ'ընծայէ ինքնակալը՝ բոլոր ազգին կողմանէ: Այն արտավարէն ժողովուած բերքը զգուշութեամբ և պատուով կը պահեն. և կ'իմացընեն ինքնակալին, և միայն երեւելի զոհերու ատեն կը գործածեն, երբոր ինքնակալը կը նուիրէ երկնից՝ իբրև հայր և մայր բոլոր ինքնակալութեանը: Այսպէս աս իմաստուն ազգը միշտ կրօնական պաշտամունքը կը միացընէ ազգային հանգէսներու:

Չինացիք խելքով կը դատեն թէ միայն կրօնքը կրնայ մեծութիւն մը և փառաւորութիւն մը տալ ընկերական գաղափարներու ալ և ամէն արարողութեանց ալ, թէ քաղաքական ըլլայ թէ

տէրութեան վերաբերեալ երբոր բոլոր
ազգին կողմանէ կը կատարուի : Եւ
է որ Չինաց ինքնակալը այնպէս մեծ և
պատկառելի կ'երևնայ իր ժողովրդեա-

նը , և այս բանին համար իրաւամբ
պէտք է որ ամենայն թաղաւորաց նա
խանձելի ըլլայ :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐ

Պահելի Սեփարատի Բժշկիկ Խրատներ :

ՀԻՒԱՆԴԻՆ Եւտուած է դեղ՝ որ մահու է տէր և կենաց .
Օհէքիմըն սէպէպ ասեն , խելքաց է բանս ասացած ,
Ինչ զՆալինոն ' ասեն և զՆոխման ' բազմաց վրկայած .
Հրամանն 'ի վերուստ պիտի որ օգնէ՝ բժիշկըն գոված :

Բայց որ զարհեստըս նախատեն իբր անպիտան ,
Եւ ոչ յիմար մըտօք սըմին ծանօթացան ,
Իոյնք իմաստուն զանձն և ներհուն համարեցան ,
Իզտեսութիւն մըտաց ունին յոյժ յաղթական ,

Եւ 'ի գըրոց իմաստութեանց ոչ վարժեցան ,
Եւ ոչ 'ի սպառ ժուժկալեցին 'ի կէտ ուսման .
Եւ մանաւանդ ուսումնականքս որ այժմըս կան .
Եւ 'ի յինքեանց յանձնէ առնեն դեղ անպիտան .

Կամ 'ի ցաւոցն են անծանօթ լ' անհմտական .
Եւ զստածումն ոչ ճանաչեն և ոչ ըզգան .
Եւ չակերտաց կարգէ լինին փախստական ,
Իրժիշկ անուամբ են և շրջին յոյժ պերճական :

Իսկ որ թիւրեալ բանիւ խօսին սըխալական ,
Եւ զոր առնեն ոչ կատարի ճշմարտաբան .
Ոչ զի արհեստն է անկատար և թիւրաբան ,
Եւ որ կարծեօք զանձնէ ասեն գիտնողական ,

Ս'ի այլասեռ ազգաց լիջիր խնդրող ուսման ,
Ս'ի աղքատաց մեծամըտիր որպէս իշխան .
Եւ ան 'ի քեզ որպէս 'ի փշոց վարդ հոտեան ,
Եւ թէ անօթ չնորհաց տեսցես և պատուական :

Եւ ես Պունեաթ Սեփարատացի բժիշկ անուամբ ,
Որ 'ի յարհեստս իմ աշխատեր մեծաւ տենչմամբ .
Օձեզ աղաչեմ ով որ կարդայք սակաւ զայս բան .
Օ՛խ զանարժանս հայր մեղայի առնէք արժան :

¹ Գաղենոս անուանի Յոյն բժիշկը երկրորդ դարուն մէջ :

² Լըբման , Արաբացւոց հին խիկարն կամ առականսն է :